

Jahyllyga garşy göreşen din – jahyllygyň elinde...

Category: Filosoфія, Kitapcy

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Jahyllyga garşy göreşen din – jahyllygyň elinde... JAHYLLYGA GARŞY GÖREŞEN DIN – JAHYLLYGYŇ ELINDE...

Bilmedigiňi bilmek biziň medeniýetimizde bir mertebedir. Könekiler muna "jehli-basit" diýipdirler. Ýagny, bilmezligiň iň zyýansyz görnüşi manysynda. Şol sanda öwrenmek, bilmek mümkinçiligi hemişe bar, ýöne adam bilmeýän zadyny bilse – oňa ýetesi zat ýok.

Birem "jehli-mürekkep" diýilýäni bar, dinleriňem ünsi çekýän zady – jahyllyk hem bilmeýän, hem bilmeýänini bilmeýän, ýagny iki taraply jahyllyk.

Emma ondan has beteri-de bar: "jehli-mika:p" diýilýär. Ýagny, hem bilenok, hem bilýänsireýär. Bular ýalylara duş gelseňiz, ýanynda durujy bolmaň! Çünki, jahyllygyň hemme görnüşi akmaklykdyr. Möwlananyň hem hekaýat edişi ýaly:

"Isa akmakdan nädip gaçan bolsa, senem şeýdip gaç. Akmak bilen söhbet – nije bihuda ganlar dökdi. Howa suwy kem-kemden sorup alýar-a, akmak-da diniňizi şeýdip ogurlaýar."

Elbetde, adamzadyň problemasy diňe dini ugurda däl, jahyllar her meselede gepini gögertjek bolup ber-başagaý.

• AKYL TUTULMASY

"Ýa lal otur, ýa dür saçgyl!" sözi hakykata ýetirýän güýçli syzys ahlagy-da diýip boljak bir çemeleşmäniň görkezijisidir.

Bilýänini bilýändigine garamazdan, dowamly täzelenme zerurlygyny duýmak bolsa, ýokary medeniýetiň hökmany şertidir. Täze çykan **"Akyll tutulmasy"** kitabyň arka sahabynda "Akyll näme üçin tutulýar? Başga akylar bilen alyş-beriş kesýändigini üçin" diýip ýazypdym. Galyberse-de, siwilizasiýalaryň özeninde dürli-dürli akylar bilen alyş-beriş bar, pikirler kesişip durmaly, goý, hakykatyň ýyldyrymy döresin. Filosofiýa hem, bilemem, sungat hem, tehnologiýa-da garşylyklaýyn kesişmeleriň miwesidir. Akylly-başly adam muny görer, emma ýaşap ýören geografiýamyzda munuň şu gözden görülmeýändihi aý hakykat.

• JAHYLLYGYŇ JEMI

Gün yrman bolýan zatlar beýle-de bir zat bormy diýmäliň. Dini wagyzlar henek mysaly! Din-syýasat, din-sungat, din-ylym, din-saglyk halkasynda işleýänler bolsa "jehli-mürekkep" we "jehli mika:p" üçin tapylgysyz mysallary berýär: "Näme üçin maska (örtük) dakýarys, bu ölümiň hakdygyna päsgel berenokmy?" diýen biri gerekmi ýa-da "Aýasofýa açyldy, oňa ýanaşyk but-dikilgi daş bar, ony haçan ýykyp aýrarsy?" diýen?

Ylym bilen subut edilen meselelerde-de "bu dini häsiýetli däl" diýen bolgusyz fetwalara jemgyýet halys öwrenişip gitdi. Ýa bolmasa, gara güýje baýrynýan hyruç bilen zorluk-zuluma garşy göreşmegiň şertnamasyny ret edenlere näme diýip näme aýdarsyň? Taňry edasy bilen öňüne gelen ylahyýet professoryny tekfir edenlerden ýaňa ýoldan geçer ýaly bolanok.

"Halk gymmatlygyna ýat bolan alymlaryň deregne jahyllary saýlaryn" diýlip, jahyllygyň "artykmaçlygynyň" (!) mazamlanşyna-da şaýat boldy Türkiýe. Özem muny ýokary okuw jaýynyň mugallymyndan.

• JAHYLLYGYŇ ÖLÇEKSIZLIGI OT KIMINDIR

Bularyň barsy şemal mysaly. Şemalyň nähili gaý-tupana öwrülişini şol sözüň eýeleriniň özem çaklap bilýän däldir. Kürsüde oturanyň biri "jinsi balak geýýän zenan dowzahydyr" diýse, köçede selpäp ýören jahlyň biri bu sözden özüne many çykarar.

Ez-jümle, jahyllyga bir gapy açylansoň, bilimiň-bilginiň gymmaty gaçar. Könekiler gepedüşmezleri görende "bir Molla Kasym lazym" diýer ekenler. Kasymyň öňünden geçmeli, soň Yunus orta çyksyn. Ýöne häzir Molla Kasymy-da gysymyna sygdyrýanlar bar. Assimilizaziýa dönen jahyllyk öz toslan taryhyna-dinine-"Täze Türkiýesine" ynanýan, köklerinden gopan, başga medeniýetlere çokunjak derejede aňk bolýan täze millet döretdi diýen ýaly.

Aýşe SUJU.

"SÖZCÜ" gazetini, 17.09.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW.